

Кононенко Н. М., старший викладач
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»,
м. Харків, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ ГАНДБОЛУ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У дослідженні вивчено організаційні умови, необхідні для ефективного проведення інклюзивних занять із гандболу в закладах вищої освіти та надано рекомендації щодо їх впровадження. Виявлено, що реалізація запропонованих організаційних умов і рекомендацій сприятиме створенню інклюзивного фізичного виховання в закладах вищої освіти, забезпечить доступність та ефективність занять із гандболу для всіх здобувачів вищої освіти, незалежно від їхніх фізичних та психологічних особливостей.

Ключові слова: гандбол; заклади вищої освіти; здобувачі вищої освіти; інклюзивні заняття; організаційні умови.

Вступ. Інклюзивна освіта є одним із ключових напрямів розвитку сучасних освітніх систем, спрямованим на забезпечення рівних можливостей для всіх здобувачів вищої освіти, незалежно від їхніх фізичних, сенсорних, інтелектуальних чи соціальних особливостей.

Гандбол, як командний вид спорту, що поєднує динамічність, стратегічне мислення та співпрацю, має значний потенціал для сприяння інклюзії за умови створення відповідних організаційних умов. Інклюзивні заняття з гандболу можуть сприяти соціальній інтеграції, зниженню стигматизації та підвищенню рівня мотивації у здобувачів вищої освіти із особливими освітніми потребами до систематичної фізичної активності.

Актуальність дослідження зумовлена кількома факторами. По-перше, зростає потреба у впровадженні інклюзивних практик у заклади вищої освіти, що відповідає міжнародним стандартам, таким як Конвенція Організації об'єднаних націй про права людей із обмеженими можливостями. По-друге, здобувачі вищої освіти з особливими освітніми потребами у закладах вищої освіти часто стикаються з бар'єрами, такими як відсутність адаптованої спортивної інфраструктури, недостатня підготовка викладачів або обмежений доступ до спеціалізованих програм, що перешкоджає їхній участі в заняттях із фізичного виховання, зокрема гандболом. По-третє, гандбол, як командний вид спорту, створює унікальні можливості для розвитку соціальних навичок, взаєморозуміння та командної роботи, що є особливо цінним для формування інклюзивного середовища.

Мета дослідження: вивчити організаційні умови, необхідні для ефективного проведення інклюзивних занять із гандболу в закладах вищої освіти та надати рекомендації щодо їх впровадження.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення наукової та методичної літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Заняття гандболом сприяють поліпшенню функціонального стану серцево-судинної, дихальної та нервової систем.

При правильній організації занять і помірному дозуванні навантаження гандбол можна використовувати як засіб оздоровчого тренування.

Гра в гандбол, проведена на свіжому повітрі, має велику перевагу в природному загартовуванні та оздоровленні людини [5].

За даними Н. С. Білоус [1], систематичні заняття гандболом є ефективним засобом поліпшення соціальної адаптації у здобувачів вищої освіти; сприяють поліпшенню фізичного стану, самопочуття, впевненості у собі, комунікації, співпраці, стресостійкості, самоконтролю, сприянню спільноті й інклюзивності і формуванню командного духу, лідерства та відповідальності у студентської молоді.

М. В. Крушельницький [3] вважає, систематичні заняття гандболом позитивно впливають на соціальну адаптацію здобувачів до умов навчання у закладах вищої освіти. На його думку, гра сприяє формуванню соціальних навичок, емоційної стабільності, самооцінки та саморозуміння, активного прийняття рішень, адаптації до нових ситуацій, соціокультурна компетенція.

Н. А. Курішко [4] зазначає, що гра в гандбол є ефективним засобом поліпшення фізичного та психічного здоров'я. Автор вказує, що систематичні заняття гандболом сприяють поліпшенню функціонального стану серцево-судинної, дихальної та нервової систем, зміцненню м'язово-суглобового апарату, зниженню ризику серцево-судинних захворювань.

Формування мотивації у здобувачів вищої освіти до занять гандболом є комплексним процесом, який включає в себе різноманітні фактори: фізичні, психологічні, емоційні, соціальні, особистісні та середовищні, що відіграють важливу роль у стимулюванні мотивації.

Для стимулювання мотивації у здобувачів вищої освіти до занять гандболом важливо створити комфортні умови для занять та гри щоб уникнути стресу та негативних емоцій [2].

Для ефективного проведення занять із гандболу необхідно створити низку організаційних умов, які враховують різноманітні потреби здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами і забезпечують доступність, безпеку та залученість.

Основними організаційними умовами, необхідними для реалізації інклюзивних занять із гандболу в закладах вищої освіти є:

1. Адаптація правил і модифікація гри є основою для забезпечення участі здобувачів вищої освіти із особливими освітніми потребами в заняттях із гандболу.

Гра з меншою кількістю гравців (наприклад, 3 на 3 або 4 на 4) полегшує виконання складних за координатією рухів та знижує фізичне навантаження,

III Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, СПОРТУ, ЗДОРОВОГО СПОСОБУ
ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ РІЗНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ»

що полегшує участь здобувачів вищої освіти із фізичними чи когнітивними обмеженнями.

Використання зональної оборони замість індивідуальної дає гравцям більше часу та простору для прийняття тактичних рішень, що є особливо важливим для здобувачів вищої освіти із когнітивними обмеженнями або повільнішим темпом реакції.

Впровадження правил, за якими очки нараховуються за командні дії (наприклад, за три послідовні передачі перед кидком), сприяє залученості всіх гравців, незалежно від зони розташування на полі та ігрового амплуа.

Періодична зміна зони атаки (наприклад, від польового гравця до воротаря) забезпечує те, що кожен учасник має можливість виконувати різні функції, підвищуючи почуття приналежності до команди.

2. Використання адаптованого обладнання є критично важливим для забезпечення доступності занять гандболом для здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами.

Основні вимоги до обладнання включають:

1) Для здобувачів вищої освіти з обмеженою силою чи вадами зору використовуються м'ячі меншої ваги або з текстурованою поверхнею, що полегшує їх захоплення та сприйняття.

2) Для здобувачів вищої освіти із обмеженою мобільністю можуть застосовуватися спеціальні крісла чи підтримувальні пристрої, які дозволяють брати участь у грі.

3) Для здобувачів вищої освіти із сенсорними обмеженнями (наприклад, слабозорих чи слабочуючих) використовуються світлові маркери або звукові сигнали для позначення початку чи завершення гри.

3. Фізична доступність спортивних приміщень є необхідною умовою для інклюзивних занять. Відповідно до міжнародних стандартів, таких як Конвенція Організації об'єднаних націй про права людей із обмеженими можливостями, заклади вищої освіти повинні забезпечувати доступність і створювати необхідні умови щодо проведення занять із фізичного виховання, зокрема гандболу, для всіх здобувачів вищої освіти.

Основні вимоги до інфраструктури включають:

1) Спортивні зали та прилеглі приміщення повинні бути обладнані пандусами та ліфтами для здобувачів вищої освіти із обмеженою мобільністю.

2) Наявність роздягалень із достатнім простором і спеціальними пристосуваннями для здобувачів вищої освіти з фізичними обмеженнями.

3) Використання покриттів, що знижують ризик падінь, особливо під час швидких рухів, характерних для гандболу.

4) Забезпечення належного освітлення для здобувачів вищої освіти із вадами зору та акустичних умов для тих, хто має вади слуху.

4. Кваліфікований персонал є ключовим фактором для успішного проведення інклюзивних занять. Викладачі повинні бути підготовлені до роботи зі здобувачами вищої освіти з різними особливими освітніми потребами.

III Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, СПОРТУ, ЗДОРОВОГО СПОСОБУ
ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ РІЗНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ»

Проведення тренінгів із питань адаптивного фізичного виховання, розуміння потреб здобувачів вищої освіти із різними обмеженнями та створення підтримуючої атмосфери.

Ознайомлення викладачів із інноваційними технологіями, які дозволяють здобувачам вищої освіти із фізичними обмеженнями відпрацьовувати техніку в безпечному середовищі.

Навчання методам мотивації та підтримки здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами для того, щоб сприяти їхній активній участі у заняттях із гандболу та зниженню тривожності.

5. Склад команд має бути гетерогенним для того, щоб сприяти соціальній інтеграції та уникати ізоляції здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, оскільки змішані команди сприяють взаєморозумінню та зниженню стигматизації.

Основні принципи формування команд включають:

1. Команди формуються з урахуванням рівня фізичної підготовленості, фізичних можливостей та особливих потреб для того, щоб кожен учасник мав можливість зробити внесок.

2. Залучення здобувачів вищої освіти без обмежень як менторів або партнерів для підтримки здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, що сприяє формуванню дружніх зв'язків.

6. Інклюзивні заняття з гандболу повинні відповідати міжнародним і національним стандартам інклюзивної освіти.

Основні вимоги включають:

1. Дотримання норм Конвенції Організації об'єднаних націй про права людей із обмеженими можливостями та національних законів щодо доступності освіти та спорту.

2. Розробка університетських програм політик, які підтримують інклюзивне фізичне виховання, включаючи чіткі процедури для забезпечення доступності та участі в заняттях із гандболу.

Для забезпечення доступності, соціальної інтеграції та формування інклюзивного спортивного середовища в закладах вищої освіти пропонуємо наступні рекомендації:

1. Створити спеціалізовані програми занять із гандболу, які враховують різні типи обмежень (фізичні, сенсорні, інтелектуальні). Наприклад, програми можуть включати спрощені правила, зменшені розміри спортивного майданчика, використання адаптованих м'ячів та спеціалізованого інвентаря для забезпечення доступності занять.

2. Організувати регулярні тренінги для викладачів із питань інклюзивних практик, включаючи адаптацію занять, роботу з різними групами здобувачів вищої освіти і використання інноваційних технологій.

3. Використовувати віртуальні тренажери для відпрацювання техніки гри без фізичного ризику, що особливо корисно для здобувачів вищої освіти із фізичними обмеженнями.

III Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, СПОРТУ, ЗДОРОВОГО СПОСОБУ
ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ РІЗНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ»

4. Розробити мобільні додатки для відстеження прогресу у здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами.

5. Надання індивідуальних рекомендацій здобувачам вищої освіти з особливими освітніми потребами.

6. Формування мотивації до систематичних занять у здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами. Впровадити систему винагород, наприклад, нагороди за участь, досягнення чи командну співпрацю для того, щоб стимулювати здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами до активності на заняттях.

7. Провести інформаційні кампанії в закладах вищої освіти для підвищення обізнаності про інклюзивні спортивні програми та їхні переваги.

8. Регулярно оцінювати ефективність інклюзивних занять через опитування здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, аналіз рівня залученості та соціальної взаємодії в командах.

9. Використовувати зібрані дані для вдосконалення програм, усунення бар'єрів і підвищення якості занять.

10. Переконалися, що спортивні зали відповідають стандартам техніки безпеки, включаючи антиковзкі поверхні, належне освітлення та акустику.

11. Впровадити протоколи безпеки, такі як розминка перед заняттями, контроль за технікою виконання фізичних вправ і наявність медичного персоналу під час занять.

12. Інтегрувати інклюзивні заняття з гандболу в ширші програми підтримки здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, такі як програми кар'єрного розвитку чи соціальної участі.

13. Використовувати наявні ресурси, такі як студентські ментори чи волонтери, для підтримки учасників під час занять.

Висновки. Інклюзивні заняття з гандболу в закладах вищої освіти мають значний потенціал для поліпшення якості життя здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, сприяючи їх фізичному, соціальному та психологічному розвитку.

Реалізація запропонованих організаційних умов і рекомендацій сприятиме створенню інклюзивного фізичного виховання в закладах вищої освіти, забезпечить доступність та ефективність занять із гандболу для всіх здобувачів вищої освіти, незалежно від їхніх фізичних та психологічних особливостей.

Перспективи подальших досліджень: вивчити роль інноваційних технологій у підвищенні рівня доступності та залученості до інклюзивних занять гандболом.

Список використаної літератури

1. Білоус Н. С. Вплив занять гандболом на соціальну адаптацію здобувачів у закладі вищої освіти. *Актуальні питання фізичного виховання, спорту, здорового способу та якості життя різних верств населення* : зб. тез II Всеукр. наук.-практ. конф. (електронне видання), 22 берез. 2024 р. Харків :

III Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю
«АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ, СПОРТУ, ЗДОРОВОГО СПОСОБУ
ТА ЯКОСТІ ЖИТТЯ РІЗНИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ»

Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2024. С. 30–33.

2. Кононенко Н. М. Фактори, що впливають на формування мотивації у здобувачів вищої освіти до занять гандболом. *Актуальні питання фізичного виховання, спорту, здорового способу та якості життя різних верств населення* : зб. тез II Всеукр. наук.-практ. конф. (електронне видання), 22 берез. 2024 р. Харків : Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2024. С. 108–111.

3. Крушельницький М. В. Гра в гандбол як засіб соціальної адаптації здобувачів вищої освіти. *Актуальні питання фізичного виховання, спорту, здорового способу та якості життя різних верств населення* : зб. тез II Всеукр. наук.-практ. конф. (електронне видання), 22 берез. 2024 р. Харків : Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2024. С. 118–121.

4. Курішко Н. А. Вплив занять гандболом на стан здоров'я здобувачів вищої освіти. *Актуальні питання фізичного виховання, спорту, здорового способу та якості життя різних верств населення* : зб. тез II Всеукр. наук.-практ. конф. (електронне видання), 22 берез. 2024 р. Харків : Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», 2024. С. 30–33.

5. Соловей О. М., Соловей Д. О. Теоретичні основи гандболу : навч. посіб. Дніпро : Придніпровська державна академія фізичної культури і спорту, 2017. 161 с.